

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

ΤΟΜΟΣ ΕΙΚΟΣΤΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΣ

ΙΟΥΛΙΟΣ — ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ

1938

ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ & ΣΙΑ Α. Ε.
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ «ΕΣΤΙΑΣ»
46 — ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ — 46
ΑΘΗΝΑΙ

ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

ΝΕΑΙ ΣΥΜΒΟΛΑΙ ΕΙΣ ΤΗΝ ΚΡΗΤΙΚΗΝ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΝ

Πρό καιρού εἶχον ἀναλύσει χάριν τῶν ἀναγνωστῶν τῆς «Νέας Ἑστίας» (τόμ. 18, τεύχ. 206 τῆς 15 Ἰουλίου 1935, σελ. 683-685), τὴν μελέτην τοῦ κ. Λώου περὶ τοῦ «Ρωδολίνου», ἀγνώστου τραγωδίας τοῦ Κρητὸς Ἀνδρέου Τροῖλου (1647), καὶ τὴν ρουμανικὴν πραγματείαν τοῦ καθηγητοῦ Καρτοζάν περὶ τῶν πηγῶν τοῦ «Ἐρωτοκρίτου». Ἐκτοτε ὁ μὲν κ. Καρτοζάν ἐδημοσίευσε γαλλιστὶ περίληψιν τῆς ρουμανικῆς τῆς πραγματείας εἰς τὴν «Revue de Littérature comparée» τοῦ 1936, μεταφρασθεῖσαν ἑλληνιστὶ ἐν τῷ «Νέῳ Κράτει» (τεύχος 4 καὶ 5), τὸ δὲ ζήτημα τοῦ προτύπου, ὅπερ διεσκεύασεν ὁ Τροῖλος εἰς τὸν «Ρωδολίνον», δύναται νὰ θεωρηθῆ λελυμένον κατόπιν τῆς τελευταίας μελέτης τοῦ νεαροῦ ἑλληνορουμάνου ἐρευνητοῦ κ. Καμαριανοῦ. Τὴν μελέτην ταύτην προτιθέμεθα νὰ ἀναλύσωμεν διὰ βραχέων ἐνταῦθα, ἐν συνεχείᾳ δὲ θὰ ἐξετάσωμεν καὶ τὴν σερβικὴν μετάφρασιν τῆς «Θυσίας τοῦ Ἀβραάμ», περὶ ἧς ἐδημοσιεύθησαν ἐσχάτως δύο ἀξιόλογοι σερβικαὶ ἐργασίαι.

***

Εἰς τὸ περιοδικὸν «Studi Italiane» ὅπερ ἐκδίδει ἐν Βουκουρεστίῳ ὁ καθηγητὴς τοῦ ἐκεῖ Πανεπιστημίου Ἀλέξανδρος Μάρκου καὶ ὅπερ παρουσιάζει οὐ μικρὸν ἐνδιαφέρον καὶ διὰ τοὺς ἱστορικοὺς τῆς ἑλληνικῆς λογοτεχνίας⁽¹⁾, ὁ κ. Νέστωρ Καμαριανὸς (ἀνεψιὸς τοῦ σοφοῦ καθηγητοῦ Δ. Ρούσου) ἐδημοσίευσε λίαν ἐνδιαφέρουσαν ἐργασίαν περὶ τοῦ «Τορκουάτου Τάσσου εἰς τὴν ἑλληνικὴν λογοτεχνίαν»⁽²⁾. Ὁ συγγραφεὺς δὲν περιορίζεται εἰς τὴν ἐξέτασιν τῆς ἀνωμόμου μεταφράσεως τοῦ «Ἀμίντα» (ἐν Βενετίᾳ 1745) καὶ τῶν τριῶν γνωστῶν με-

(1) Οὕτω π.χ. ἐν τῷ Β' τόμῳ, σελ. 101-118 τοῦ περιοδικοῦ τούτου, ἐδημοσιεύθη μελέτη τοῦ Dan Simonescu περὶ τοῦ ἡγεμόνος Καρατζᾶ ὡς μεταφραστοῦ τοῦ Γολδόνη.

(2) N. Camariano, «Torquato Tasso in letteratura greca», «Studi Italiane», τόμ. III, σελ. 95-135.

ταφράσεων τῆς «Ἠλευθερωμένης Ἱερουσαλήμ» (ὑπὸ τοῦ Δημητρίου Γουζέλη, τοῦ Ἀλεξάνδρου Ραγκαβῆ καὶ τοῦ Ἰουλλίου Τυπάλδου), ἀλλὰ παρακολουθεῖ καὶ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ Τάσσου ἐπὶ τοῦ κρητικοῦ θεάτρου. Οὕτω (βασίζόμενος ἐν μέρει καὶ ἐπὶ τῶν παλαιότερων ἐργασίων τῶν Bursian, Legrand καὶ Σάθα), ἀνευρίσκει στοιχεῖα τοῦ Τάσσου εἰς τὸν «Γύπαριν», εἰς τὴν «Ἐρωφίλην» τοῦ Χορτάτζη καὶ εἰς τὴν «Aporosa fede», ἰταλικὴν tragicomedia pastorale τοῦ Κρητὸς Ἀντωνίου Πανδήμου (1620). Προκειμένου δὲ περὶ τῆς τραγωδίας τοῦ Τροῖλου «Ὁ βασιλεὺς Ρωδολίνος», περὶ ἧς ὁ κ. Βουτιερίδης εἶχεν ἤδη ἐκφράσει τὴν γνώμην ὅτι ἀποτελεῖ μίμησιν τῆς τραγωδίας «Il Rè Torrismondo» τοῦ Τάσσου, ὁ κ. Καμαριανὸς ἐπιχειρεῖ ἐπιμελῆ σύγκρισιν τῶν δύο τούτων τραγωδιῶν, ἐξ ἧς προκύπτει ἀναμφισβητήτως ὅτι ὁ Ἀνδρέας Τροῖλος, πλὴν τῆς ἀλλαγῆς τῶν ὀνομάτων τῶν ἡρώων του, ἠκολούθησε πιστῶς τὴν πλοκὴν τῆς τραγωδίας τοῦ Τάσσου.

***

Ἐξαιρετικῶς ἐνδιαφέρον ζήτημα, ὅπερ δὲν ἀπησχόλησε τοὺς Ἑλληνας ἐρευνητὰς τῆς κρητικῆς λογοτεχνίας, εἶναι καὶ τὸ τῆς ἀπηχίσεως ἢ αὐτῆς ἔσχεν ἐκτὸς τῶν συνόρων τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς. Ἰδίᾳ εἰς τοὺς λαοὺς τῆς Βαλκανικῆς, ἢ κρητικῆς λογοτεχνία ὑπῆρξεν, ὡς φαίνεται, καὶ γνωστὴ καὶ δημοφιλῆς. Οὕτω ὁ «Ἐρωτοκρίτος» μετεφράσθη τρεῖς φορές εἰς τὴν ρουμανικὴν, τὰς δὲ μεταφράσεις ταύτας ἐξετάζει διὰ μακρῶν εἰς τὴν μνημονευθεῖσαν μελέτην τοῦ ὁ κ. Καρτοζάν, ὅστις ἐπὶ πλέον, ἵνα δείξει πόσον ἀγαπητὸν ὑπῆρξε τὸ ἔπος ἐν Ρουμανίᾳ, παραθέτει κατάλογον τῶν συνδρομητῶν (μεταξὺ τῶν ὀπίων συγκαταλέγονται πλεῖστοι ἐπιφανεῖς Ρουμᾶνοι) τοῦ «Νέου Ἐρωτοκρίτου», τῆς εἰς καθαρεύουσαν δὴλα δὴ παραφράσεως τοῦ κρητικοῦ ἔπους ὑπὸ τοῦ Διονυσίου Φωτεινοῦ (ἐν Βιέννῃ 1818). Ἀλλὰ καὶ

τῆς « Ἐρωφίλης » τοῦ Χορτάτζη ὑπάρχουν ρουμανικαὶ διασκευαί, ὡς π. χ. τὸ λαϊκὸν ἀνάγνωσμα « Φιλέρωτας καὶ Ἀνθοῦσα ».

Εἰς τοὺς Σέρβους ἰδιαιτέρως ἀγαπητὴ ὑπῆρξεν ἡ « Θυσία τοῦ Ἀβραάμ ». Ἡ σερβικὴ μετάφρασις τοῦ κρητικοῦ τούτου δράματος, δημοσιευθεῖσα ἐν Βουδαπέστη τὸ 1799, ἔσχε κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος δευτέραν καὶ τρίτην ἔκδοσιν, ἀνετυπώθη δὲ πολλάκις μέχρι τοῦ 1875 (*) καὶ παρεστάθη πλέον ἢ ἅπαξ ἐπὶ σκηνῆς. Οὕτω ἐδιδάχθη τὸ 1836 ἐν Νόβι Σάδ, τὸ δὲ 1857 εἰς τὸ θέατρον τοῦ Βελιγραδίου. Γνωστὸς δὲ Σέρβος συγγραφεὺς, ὁ Σ. Μιλόσεβιτς, εἰς τὴν ἐν ἔτει 1822 δημοσιευθεῖσαν περιγραφὴν τῆς Σερβίας, διηγεῖται ὅτι συχνὰ συνήντησεν ἐν Συρμιά βοσκούς ἀναγινώσκοντας τὴν « Θυσίαν τοῦ Ἀβραάμ ».

Ὅτι τὸ σερβικὸν τούτο ἔργον ἀποτελεῖ μετάφρασιν τοῦ γνωστοῦ κρητικοῦ δράματος, διείδε πρῶτος ὁ αἰδεσιμώτατος Νικηφόρος Βουκαδινόβιτς, ὁ ἑλληνομαθέστατος ἐφημέριος τῆς ἐν Τεργέστη σερβικῆς παροικίας, γνωστὸς δὲ παρ' ἡμῖν ἐκ τῆς συνεργασίας του εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Βιβλιογραφίαν τοῦ ΙΗ' αἰῶνος τῶν Λεγρῶν καὶ Περνῶ. Ὁ φιλοτεχνήσας τὴν μετάφρασιν ταύτην εἶναι ὁ Βικέντιος Ράκιτς, οὗτινος τὰ ἔργα ἔσχον μεγάλην διάδοσιν εἰς τοὺς Σέρβους τοῦ πρώτου ἡμίσεος τοῦ ΙΘ' αἰῶνος.

Περὶ τῆς ζωῆς καὶ τοῦ ἔργου τοῦ Ράκιτς ἐδημοσίευσεν λαμπρὰν μελέτην ὁ καθηγητὴς τῆς γιουγκοσλαβικῆς λογοτεχνίας εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Βελιγραδίου κ. Δράγολιουβ Παύλοβιτς εἰς τὸ « Δελτίον τῆς ἐν Νόβι Σάδ Ἱστορικῆς Ἑταιρείας », τόμ. VIII, 1935, καὶ IX, 1936, ἐνῶ ὁ αἰδ. Βουκαδινόβιτς, εἰς εἰδικὸν ἄρθρον δημοσιευθὲν εἰς τὸ περιοδικὸν τοῦ Βελιγραδίου « Συμβολαί εἰς τὴν λογοτεχνίαν », τόμ. XVI, 1936, σελ. 51 - 62 καὶ 255 - 262, ἐμελέτησε τὰς « ἐκ τῆς ἑλληνικῆς μεταφράσεως τοῦ Β. Ράκιτς ».

Γεννηθεὶς ἐν Σεμλίνῳ τὸ 1750, ὁ Ράκιτς κατήγετο, ὡς φαίνεται, ἐξ οἰκογενείας ἑλληνομακεδονικῆς. Ἐφοίτησεν εἰς τὸ ἑλληνικὸν σχολεῖον τῆς γενετείρας του, εἰργάσθη δὲ εἰς διάφορα ἑλληνικὰ ἐμπορικὰ καταστήματα τοῦ Σεμλίνου, ὅπου διεξήγετο

(*) Τὰς ἐκδόσεις ταύτας ἀπαριθμεῖ ὁ Βλ. Γιόβανοβιτς, « Βιβλιογραφία τῆς σερβοκροατικῆς θεατρικῆς παραγωγῆς », ἐν Σρομενίκῃ τῆς Σερβικῆς Ἀκαδημίας, τόμ. XLV 1907, σελ. 82.

τότε ἀξιόλογον ἐμπόριον μεταξὺ Αὐστρίας καὶ Τουρκίας καὶ ὅπου ἤκμαζεν ἑλληνικὴ παροικία, ἧς τὴν ἀνθησιν μαρτυρεῖ ἀκόμη σήμερον ὁ ἐκεῖ περικαλλὴς ναός. Τὸ 1786 ἔγινε μοναχὸς εἰς τὴν μονὴν τοῦ Φένεκ, ἐπὶ σειρὰν δὲ ἐτῶν (1798 - 1810) διετέλεσεν ἐφημέριος τοῦ ἐν Τεργέστη ναοῦ τοῦ Ἁγίου Σπυριδῶνος. Ἐν Τεργέστη συνεδέθη διὰ φιλίας μὲ τὸν μέγαν ἀναμορφωτὴν Δοσίθεον Ὀμπράδοβιτς, ὅστις εἶχε μαθητεύει εἰς τὴν Εὐαγγελικὴν Σχολὴν τῆς Σμύρνης. Τῇ προσκλήσει τοῦ Ὀμπράδοβιτς, μετέβη ὁ Ράκιτς τὸ 1810 εἰς τὴν ὑπὸ τὸν Καραγιώργην ἐπαναστατήσασαν Σερβίαν, ὡς διευθυντὴς τῆς ἐν Βελιγραδίῳ Ἰδρυθείσης Ἱερατικῆς σχολῆς. Ἄλλ' ἡ καταστροφὴ τῆς Σερβίας τὸ 1813, ἠνάγκασεν αὐτὸν νὰ ἀποσυρθῇ εἰς τὴν μονὴν τοῦ Φένεκ, ὅπου καὶ ἀπέθανε τὸ 1818.

Αὐτοδίδακτος, μετριόφρων, φιλόπνοος καὶ εὐσεβής, ὁ Ράκιτς ὑπῆρξε συγγραφεὺς παραγωγικώτατος. Καὶ ναὶ μὲν τὰ πλεῖστα τῶν ἔργων του ἀποτελοῦνται ἀπὸ μεταφράσεις ἢ διασκευὰς ἐκ τῆς ρωσικῆς, τῆς ἰταλικῆς ἢ τῆς ἑλληνικῆς, ἀλλὰ τὰ, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον θρησκευτικῶν καὶ ἠθικοπλαστικῶν περιεχομένου, συγγράμματά του ὑπῆρξαν λίαν διαδεδομένα εἰς τὴν σύγχρονόν του καὶ τὴν μετέπειτα γενεάν.

Ἐκ τῆς ἑλληνικῆς ὁ Ράκιτς μετέφρασε τὰ ἑξῆς ἔργα :

1) τὴν « Πέτραν σκανδάλου » τοῦ Μηνιάτη (ἢ μετάφρασις παρέμεινεν ἀνέκδοτος),

2) τὸν « Διάλογον ἁμαρτωλοῦ » τοῦ Δαπόντε (Βενετία 1801),

3) τὸ « Νέον ἄνθος χαρίτων » (Βουδαπέστη 1800),

4) τὸ « Φυλακτήριον τῆς Ψυχῆς » (Βενετία 1800),

5) τὰ « Θαύματα τῆς Θεοτόκου » τοῦ Κρητὸς Ἀγαπίου Λάνδου (Βενετία 1808),

6) τὴν « Θυσίαν τοῦ Ἀβραάμ » (Βουδαπέστη 1799).

Τὸ τελευταῖον τούτο ἔργον ὁ Ράκιτς μετέφρασεν εἰς στίχους ὁμοιοκαταλήκτους κατὰ τὸ ἑλληνικὸν πρότυπον. Ἀντὶ τοῦ ἑλληνικοῦ δεκαπεντασύλλαβου μετεχειρίσθη τὸν δεκαπεντασύλλαβον στίχον τῶν σερβικῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν. Ἡ μετάφρασις του εἶναι ἀρκετὰ ἐλευθέρα, συντομύουσα ἐνίοτε τὸ ἑλληνικὸν πρότυπον, δὲν δύναται ὅμως νὰ θεωρηθῇ ἀνταξία τοῦ κρητικοῦ ἔργου. Ὁ Ράκιτς δὲν ἦτο ποιητὴς, ἀλλὰ στιχουργός, καὶ δὲν κατάρθωσεν οὐδὲ πόρρωθεν νὰ ἀποδώσῃ τὸν λυρισμὸν τοῦ κρητικοῦ δράματος.

Μ. Θ. ΛΑΣΚΑΡΙΣ

